

УДК 811.161.2'373.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-47>

**ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
ІЗ КОМПОНЕНТОМ НАЙМЕНУВАННЯ КОЛЬОРУ.
КОЛОРОНІМИ «ЧЕРВОНИЙ» ТА «ЧОРНИЙ» У СКЛАДІ
УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (ЧЕРВОНИЙ – ТО ЛЮБОВ,
А ЧОРНИЙ – ТО ЖУРБА!)**

**STUDY OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH COLOR TERMS.
COLORONYMS «RED» AND «BLACK» IN UKRAINIAN
PHRASEOLOGY (RED MEANS LOVE, AND BLACK
MEANS SORROW!)**

Ніколова О. Л.,**orcid.org/0009-0006-8976-3232***вчитель української мови та літератури**Розівської гімназії з початковою школою – філії**Кулевчанського опорного закладу – ліцею з початковою школою та гімназією
Кулевчанської сільської ради Білгород-Дністровського району Одеської області*

У статті здійснено комплексне лінгвістичне дослідження фразеологічних одиниць української мови, що містять колороніми «червоний» та «чорний». Основна увага приділена семантичному аналізу, типологізації, структурним особливостям і символіці зазначених кольорів у фразеологічному контексті. Виявлено, що ці колороніми мають високий ступінь фразеологічної продуктивності: «червоний» трапляється у 149, а «чорний» – у 117 фразеологізмах. Усі ці вирази функціонують як важливий засіб етнокультурного кодування інформації, передаючи унікальні особливості українського національного менталітету, історичного досвіду, емоційно-психологічного стану народу. Застосовано низку методів дослідження: описовий, семантико-стилістичний, контекстуальний аналіз, класифікація за типами тропів (порівняння, метафора, метонімія), кількісний аналіз корпусу фразеологізмів. Авторка також проводить міждисциплінарний огляд, залучаючи матеріали з когнітивної лінгвістики, етнолінгвістики та семіотики культури. Дослідження має практичну цінність для викладання української мови як іноземної, лексикографічної роботи, створення навчально-методичних посібників і підручників. У контексті сучасних гуманітарних студій робота поглиблює уявлення про функціонування колористичних елементів у мові як інструментів концептуалізації світу. Окрему увагу приділено перспективам подальших студій у галузі фразеологічної колористики: зокрема, планується аналіз фразеологізмів з іншими кольорами оптичного спектра, що дозволить розширити уявлення про колір як культурно зумовлену семантичну категорію. Результати дослідження сприяють глибшому розумінню мови як носія колективної пам'яті, культурного коду та засобу збереження національної ідентичності.

Ключові слова: українська мова, фразеологія, фразеологізми, колороніми, червоний, чорний, символіка кольору, національна ментальність, етнолінгвістика, культурні архетипи.

The article presents a comprehensive linguistic analysis of Ukrainian phraseological units that include the coloronyms “red” and “black.” The focus is placed on the semantic analysis, typology, structural features, and symbolism of these colors in phraseological contexts. It has been established that these coloronyms demonstrate a high degree of phraseological productivity: “red” appears in 149 expressions, while “black” occurs in 117. All of these units serve as significant tools of ethnocultural encoding, conveying the unique features of the Ukrainian national mentality, historical experience, and the emotional and psychological worldview of the people. The research employs a range of methods, including descriptive, semantic-stylistic, contextual analysis, trope-based classification (comparison, metaphor, metonymy), and quantitative analysis of the phraseological corpus. The author also integrates an interdisciplinary perspective, drawing on cognitive linguistics, ethnolinguistics, and cultural semiotics. This study offers practical value for teaching Ukrainian as a foreign language, for lexicographic work, and for the development of educational resources and textbooks. Within the broader framework of modern humanities, the work deepens the understanding of how color elements function in language as instruments of conceptualizing reality. Special attention is given to future directions in the study of color-based phraseology, with a proposed analysis of expressions involving

other colors of the optical spectrum, which will contribute to expanding the concept of color as a culturally conditioned semantic category. The results of the research promote a deeper understanding of language as a carrier of collective memory, a cultural code, and a means of preserving national identity.

Key words: Ukrainian language, phraseology, idioms, coloronyms, red, black, color symbolism, national mentality, ethnolinguistics, cultural archetypes.

Постановка проблеми. Наша рідна українська мова – одна з найпопулярніших слов'янських мов. Вона привертає увагу вчених та мовознавців світу не лише мелодійністю, а й глибоким змістом. А українські фразеологізми, безперечно, є окрасою мови нашого народу. Актуальність статті зумовлена необхідністю аналізу фразеологізмів, що містять у своїй структурі червоний та чорний колірні компоненти, для підтвердження взаємозв'язку та взаємодії мови й культури українського народу [1; 2; 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення фразеологічних одиниць, що містять колороніми, є актуальною темою сучасної лінгвістики. В останні роки з'явилося чимало досліджень, присвячених цій тематиці, що свідчить про її значущість для мовознавства та етнолінгвістики [4–10].

Одним із ключових напрямів сучасних досліджень є аналіз символіки кольорів у фразеології різних мов. Зокрема, роботи О. М. Дзівак та В. І. Крепель [7; 11] зосереджуються на порівняльному аналізі українських та інших слов'янських мов, визначаючи загальні та специфічні риси вживання колоронімів у фразеологізмах. Вони вказують на глибоку культурну мотивацію використання кольорових позначень, які часто відображають традиційні уявлення про світ і національну картину світу.

Роботи О. П. Пророченко та Т. Б. Парфьонові [12; 13] присвячені семантичним змінам у фразеологізмах, що містять колороніми. Дослідники доводять, що такі мовні одиниці еволюціонують під впливом соціальних, історичних та культурних змін. Наприклад, символіка червоного кольору може змінюватися залежно від історичного періоду, в якому вона використовується, набуваючи нових конотацій та відтінків значень.

Дослідження О. А. Зубач [14] фокусуються на когнітивних аспектах колоронімів у мовленні. Вони показують, що кольори відіграють важливу роль у категоризації та концептуалізації світу, що відображається у фразеологізмах. У своїх роботах вони доводять, що колороніми можуть бути потужними когнітивними метафорами, які допомагають структурувати та інтерпретувати дійсність.

Також варто відзначити працю Н. Ф. Пелевіної [15], яка досліджує історичні аспекти використання колоронімів у фразеологічних одиницях. Автор аналізує лексикографічні джерела, відстежуючи зміни в значеннях та частотності вживання фразеологізмів із колоронімами.

Підсумовуючи аналіз сучасних досліджень, можна стверджувати, що фразеологізми з колоронімами є важливими одиницями мови, які відображають культурні, соціальні та історичні особливості народу. Подальші дослідження в цій сфері можуть зосередитися на порівнянні використання колоронімів у різних мовах, а також на їхній ролі у формуванні мовної картини світу [4–6; 8; 16].

Мета дослідження: проаналізувати особливості вживання колоронімів у складі фразеологічних одиниць української мови.

Об'єкт дослідження становлять українські фразеологізми, до складу яких входять назви червоного та чорного кольорів.

Предметом дослідження є сутність червоного та чорного кольорів як компонентів українських фразеологізмів.

Методи дослідження: системний, описовий, спостереження, аналіз, синтез, суцільна вибірка мовного матеріалу, узагальнення, класифікація.

Виклад основного матеріалу. Українська мова є найвищою цінністю для українського народу.

Одним із шляхів пізнання національних образів світу є вивчення семантики і внутрішньої форми мовних одиниць, що дає змогу через осягнення смислових і ціннісних орієнтацій, зафіксованих у мові, встановлювати особливості світорозуміння свого народу [1]. Великі можливості для дослідження дають фразеологічні звороти – мовні одиниці, які відображають позамовну дійсність і мають образно-символічну основу [2].

Протягом багатовікової історії мова завжди об'єктивно відображала й відображає виробничу діяльність людства, засвідчує його багатогранне життя. Вона є невичерпним джерелом мудрості народу, багатющим скарбом його культури [1].

Вивчення фразеології багато важить не тільки для усвідомлення теоретичних проблем мови, її ролі в житті народу, а й для щоденної практики. Фразеологізми не тільки збагачують і прикрашають загальнонародну мову, а й допомагають досягти висот мовної культури народу [1].

Учені-лінгвісти розробили кілька підходів до класифікації фразеологізмів. Одна з найвідоміших класифікацій належить В. В. Виноградову, яка базується на семантичній злитості компонентів [3; 17].

Виноградов виділив три основні типи фразеологізмів:

Фразеологічні зрощення – стійкі вирази, значення яких неможливо зрозуміти з окремих слів. Для них характерна наявність застарілих слів та втрата живого синтаксичного зв'язку. Прикладами є вирази «збити з пантелику», «притча во язицех». Такі фразеологізми зазвичай мають унікальні відповідники в кожній мові.

Фразеологічні єдності – стійкі вирази, цілісне значення яких умотивоване значеннями окремих компонентів. Наприклад: «тримати язика за зубами» (мовчати), «накивати п'ятами» (утікати).

Фразеологічні сполуки – вирази, де слова мають зв'язані, переносні значення. Прикладами є «здобути перемогу», «насупити брови», «брати участь» [3; 17].

Крім цих трьох груп, поза класифікацією В. В. Виноградова залишилися народні прислів'я, приказки, крилаті вирази та термінологічні словосполучення.

Фразеологія як мовне явище виконує важливу функцію – полегшення процесу комунікації. Фразеологічне переосмислення передбачає образне перетворення значення, яке базується на семантичному зрушенні. Основними типами такого переосмислення є порівняння, метафора та метонімія.

Колір як унікальне явище здавна привертав увагу людства. Здавна науковці та філософи намагалися зрозуміти природу кольору, його вплив на людську психіку та свідомість. Перші теоретичні роздуми про колір сягають часів античної філософії – зокрема, праць Платона. Однак фундаментальне наукове пояснення кольору як фізичного феномену запропонував значно пізніше Ісаак Ньютон [7; 18].

Дослідниця А. Порожнюк [9] звертає увагу на цікаву лінгвістичну особливість: кольоро-назви в різних мовах світу не є уніфікованими. Більше того, навіть базові кольори спектра не завжди мають окремі позначення в кожній мові. Це свідчить про те, що кольоропозначення тісно пов'язані з унікальним культурним контекстом кожного народу – його історією, побутом, традиціями та світосприйняттям. Фактично, кожна мова формує власну неповторну колірну картину світу, яка відображає специфіку менталітету та культурних особливостей певного етносу.

Цілком природно, що колір стає складовою частиною фразеологізмів, надаючи їм емоційної виразності та образності (створює яскраві зорові образи, робить мовлення барвистим, емоційно насиченим) [4; 13].

Саме завдяки кольору фразеологізми набувають глибокого емоційного забарвлення, перетворюючись на потужний засіб комунікації, здатний передавати складні внутрішні стани та культурні контексти.

Вивчення колористики в філологічній науці має багаторічну традицію та характеризується різноманітністю наукових підходів, методологій та дослідницьких завдань. Науковці, які дослі-

джують кольоропозначення у фразеологічних одиницях, використовують різні термінологічні варіанти для опису цього мовного явища [13; 18].

Серед найпоширеніших термінів – "кольорові означення" (за А. А. Брагіною), "позначення кольору" (Н. Ф. Пелевіна), "кольорові прикметники" (Є. В. Рахіліна), "імена кольору" (Р. М. Фрумкіна), "кольоропозначення" (Р. В. Алімпієва), "колороніми" та "кольорові номени" (І. О. Голубовська). Ця термінологічна варіативність відображає складність і багатогранність вивчення колірної лексики в мовознавстві [11; 18; 19].

Колороніми – це лінгвістичний термін, що походить від латинського "color" (колір) та грецького "opima" (ім'я). Він позначає лексичні одиниці, основне значення яких полягає у вираженні кольорової ознаки. У структурі фразеологічного звороту колороніми виконують різноманітні функції, починаючи від базового позначення кольору [18; 20].

Колороніми при включенні у фразеологізми додають мовленню емоційної виразності та глибини.

Колірна символіка має особливе значення. Сфокусуємо свій погляд на семантиці червоного кольору.

Червона гама – це символіка: вогню, крові, життя, любові, пристрасті, честі [10; 21; 22].

Ретельне вивчення лексикографічних джерел показало, що в українській мовній традиції найбільш продуктивними для творення фразеологізмів є саме три кольорові прикметники: чорний, білий та червоний. Ці кольори утворюють своєрідне ядро колористичної фразеології української мови, демонструючи особливості національного світосприйняття та мовної образності.

У процесі роботи над статтею було розглянуто граматичний аспект вживання колороніму «червоний» у складі фразеологізмів. У всіх досліджених фразеологізмах колоронім «червоний» виступає прикметником та у складі всіх фразеологічних зворотів української мови фіксує **9 лексико-семантичних варіантів значення**: «колір одного з основних кольорів райдуги, колір крові і його близьких відтінків» (червоний, як рак, червона юшка); «хороший, цінний» (красний товар, красні роки); «революційний»; «вогняний» (пустити червоного півня); «три-вожний, забороняючий» (червоний коридор, червона картка); «підкреслений, виділений» (червоною ниткою проходити); «здивований» (сісти червоним маком); «сором'язливий» (зацвісти червоним вогнем); термінологічні назви (червоний перець, червоне м'ясо).

Всі досліджувані фразеологізми із колоронімами у своєму складі слід виокремити у три основні групи: фразеологізми-порівняння, фразеологізми-метафори та фразеологізми-метонімії. Кожна із цих груп має свої особливості [3; 15].

Проаналізувавши матеріали фразеологічних словників, було встановлено, що колоронім «червоний» найчастіше зустрічається у **фразеологізмах-порівняннях (порівняльних конструкціях)**: червоний, як буряк; червоний, як індик; червоний, як рак; червоний, як вогонь; червоний, як кров та ін.

Фразеологізми-метафори з колоронімом «червоний» у своєму складі – це : пустити червоного півня (тут червоний колір виступає у значенні «колір пожежі»), червоний терор, проходити червоною ниткою, червоні вогні в очах мигтять, червоніти до самих вух, червоний хрест та ін. [9; 15].

Фразеологізми-метонімії з колоронімом «червоний» у своєму складі: червона картка, червоний коридор.

Метою статті було також встановлення характеру символіки колороніму «червоний» як компонента українських фразеологізмів. На особливу увагу заслуговує колоронім *червоний*, оскільки, як слушно наголошують автори етнолінгвістичного словника: *червоний колір, червоне* - у народній культурі один з основних елементів символіки кольорів, який виступає в опозиції *біле-червоне* або в тріаді *біле-червоне-чорне*. Навколо колороніму «червоний» утворилася ціла серія фразеологізмів, що базуються на таких основних значеннях лексеми: а) колір крові, вогню; б) гарний, красивий; в) кращий.

Аналізуючи українські фразеологізми з колоронімом «червоний» у своєму складі, визначено, що перше значення реалізується у фразеологізмі *червоний півень*. Пожежа (*Чи не Левко... Подарував пану червоного півня? – розгадували деякі дядьки* (М. Стельмах)). Значення червоного кольору як непересічного, виключного обумовлене оцінною семантикою *красний* (гарний, цінний, парадний). Наприклад: *красне письменство, сидіти на красному стільці та ін.* Із значенням «гарний», «розфарбований яскравими, переважно червоними фарбами» колороніму *червоний* пов'язане значення фразеологізму з *червоного рядка*, тобто «з абзацу, з рядка, що має невеликий відступ праворуч».

Таким чином, проаналізовано та встановлено високу фразеопродуктивність колороніму *червоний* в українській мові, що обумовлюється його багатозначністю: він зустрічається у 149 українських фразеологізмах!

Чорний... Ще один колір – знак. Якщо **червоний** колір, в основному, асоціювався з такими явищами і поняттями, як мак, енергія, любов, захід і схід сонця, тепле літо, літнє сонце, романтика, кохання, дружба, щастя, кров, вогонь, війна, упевненість, злість, то асоціації з **чорним** кольором зовсім інші: сум, журба, ніч, земля, війна, неволя, пекло, темрява, хмара, таємниця, нещастя, смуток, убогість, зло, смерть.

Проводячи практичну частину дослідження, спостерігалось, що слід збагнути естетичну роль фразеологізмів, особливості вживання в них колірної лексики, як естетичного поняття і засобу вираження видозміни предмета, або явища, що характеризується появою в нього нових ознак, властивостей.

Загальновідомо, що чорний колір – один з найбільш парадоксальних і дивовижних в кольоровій палітрі. А ще відомо, що абсолютно чорних тіл у природі не існує.

Чорний колір також здавна наділявся глибоким символічним значенням, пов'язаним із жіночністю.

На прикладі писанки можна побачити унікальну властивість чорного кольору: будучи тлом, він актуалізує виразність інших кольорів, подібно до того, як темрява в життєвій філософії дозволяє досягнути справжню природу світла. Більше того, чорний колір символізує онтологічну безперервність людського буття – він репрезентує нескінченність життя та ідею продовження існування поза межами фізичної смерті.

Проводячи дослідження українських фразеологізмів з колоронімом «чорний» у своєму складі, було встановлено, що сьогодні він у значній мірі асоціюється з депресією, пригніченням, негативом.

Проаналізувавши матеріали фразеологічних словників, визначено, що серед фразеологізмів з колірним компонентом «чорний» найпоширенішими моделями є багаточисельні компаративні **фразеологізми-порівняння** («чорний, як...»), **фразеологізми-метафори** та **фразеологізми-метонімії**.

Наприклад, **фразеологізми-порівняння**: чорний, як вороняче крило; чорний, як сім галок; чорне, як чорнило; чорний, як смоль...

Фразеологізми-метафори з колоронімом «чорний» у своєму складі – це: чорним по білому, видати чорне за біле, працювати як чорний віл та ін.

Фразеологізми-метонімії з колоронімом «чорний» у своєму складі: чорний день, чорна справа, чорна хвороба, чорна магія, чорне слово, чорний ринок, чорний список.

У ході дослідження також було з'ясовано, що найчастіше колоронім «чорний» вживається для позначення СМЕРТІ, ПОТОЙБІЧЧЯ, ЖЕРТОВНОСТІ, СКОРБОТИ, ПРОФЕСІЇ, ЗАНЯТТЯ, ТЕМРЯВИ, НЕБЕЗПЕКИ, НЕСПРИЯТЛИВИХ ПОГОДНИХ УМОВ, ДЕПРЕСІЇ ТА МЕЛАНХОЛІЇ, СПЕКУЛЮВАННЯ (наприклад: чорна робота, на чорний день, чорна година, чорна душа та ін.).

Детально розглянувши і дослідивши українські фразеологізми з колоронімом «чорний» у своєму складі, можна переконатися, що у всіх випадках його значення є результатом негативної оцінки.

Протягом дослідження визначалися лінгвокультурологічні особливості фразеологізмів з колоронімами «червоний» та «чорний» у фразеологічному фонді української мови, окреслювалась їхня культурно-національна специфіка.

Висновки. Результати дослідження переконливо засвідчують, що фразеологізми є найвиразнішим утіленням духу та неповторної краси мови, яку народ формував упродовж століть для комунікативних потреб. Усталені мовні звороти, зафіксовані в писемних джерелах далекого минулого, включають фразеологізми, прислів'я, приказки, примовки, крилаті вирази.

Опановуючи українську мову, людина не просто засвоює лексичні конструкції, а й долучається до глибинного національного менталітету. Фразеологія виступає унікальним виразником самобутності мови, її неповторного образного колориту. Фразеологічні звороти – це своєрідне національне обличчя мови, її духовна сутність, де закарбована етнокультурна специфіка нації.

Функціонуючи переважно в розмовному та художньому стилях, фразеологізми надають мовленню виняткової виразності, образності та емоційної насиченості. Вони є мистецтвом характеризувати явища та особи дотепно, влучно, використовуючи опосередковані, завуальовані форми. Важливою особливістю є їхня неперекладність – значення фразеологізмів повною мірою зрозумілі лише носіям мови.

Фразеологія постає живою скарбницею народної мудрості, спостережливості та духовного досвіду. Якщо мова – це жива схованка людського духу, то фразеологія – його відлунням в інтелектуально-психологічних образах. Фразеологічні одиниці концентрують світоглядні, морально-етичні орієнтири українського соціуму.

Як динамічний мовний компонент, фразеологія постійно розвивається, збагачується та вдосконалює власну структуру. Джерела її формування різноманітні: фольклор, народна розмовна мова, запозичення з інших мов, книжні фразеологізми, значна частина яких генетично пов'язана з біблійними текстами.

Мова виступає унікальним механізмом збереження та передачі фразеологічних одиниць, які безпосередньо або опосередковано пов'язані з еталонами національної культури – як матеріальної, так і духовної. Це глибинний пласт народної мудрості, що слугує найінформативнішим джерелом про ментальність народу, особливості його світогляду, мислення та світосприйняття.

Фразеологічний фонд українців характеризується винятковою індивідуальністю та неповторністю. Сучасна семасіологія приділяє особливу увагу культурній зумовленості мовних одиниць, їхній історичній, соціальній та етнічній співвіднесеності з культурними нормами. Дослідження мови стає неможливим позаісторично-культурним контекстом, адже мова є одним з основних засобів збереження етносу.

Дослідження присвячене фразеологічним одиницям з червоним та чорним колірними компонентами, що відображають національну психологію українського народу та внутрішній світ мовця. За результатами аналізу можна сформулювати такі ключові висновки:

Фразеологічна одиниця є самостійним мовним конструктом, здатним виражати власну семантику, вступати в смислові зв'язки та виконувати синтаксичні функції.

Колір постає універсальною функціональною реалією, що співвідноситься з архетипними уявленнями та кодує культурні норми.

Колоронім визначається як лексична одиниця, денотативним значенням якої є колірна ознака.

Фразеологізми з колоронімами «червоний» і «чорний» супроводжують та характеризують практично всі аспекти людської життєдіяльності.

У фразеології української мови домінують колороніми: «червоний» зустрічається у 149 фразеологізмах, «чорний» – у 117 фразеологізмах.

Фразеологізми не лише збагачують мову, а й допомагають досягнути культурні глибини народного світосприйняття. Мова є чудом, що дозволяє передавати найтонші відтінки думок і почуттів, віддзеркалюючи душу народу та його історію. Доки живе мова – живе й народ!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авксентьев Л. Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування. *Мовознавство*. 1987. № 1. С. 43–46.
2. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. Харків, 1983. 137 с.
3. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків, 1987. 136 с.
4. Глазова О. П. Українська мова: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ, 2014. 239 с.
5. Демський М. Т. Системні зв'язки у сфері фраземіки. *Мовознавство*. 1991. № 2. С. 36–43.
6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ, 1999. 288 с.
7. Крепель В. І. Порівняльний аналіз колоронімів у фразеологічних одиницях. Львів, 2019. 198 с.
8. Ларін Б. О. Фразеологія та лексикографія. Київ, 1989. 307 с.
9. Порожнюк А. Червона барва в мовній палітрі. *Урок української*. 2000. № 1. С. 28–29.
10. Семашко Т. Ф. Фразеологізми із прикметниковим компонентом червоний / красный в українській і російській мовах. *Наука і сучасність*: зб. наук. пр. 2004. Вип. 46. С. 257–267.
11. Дзівак О. М. Символіка кольорів у фразеології слов'янських мов. Київ, 2018. 256 с.
12. Пророченко О. П. Семантичні зміни у фразеологізмах із колоронімами. Харків, 2020. 220 с.
13. Парфьонова Т. Б. Історична еволюція символіки кольорів у мовленні. Дніпро, 2021. 175 с.
14. Зубач О. А. Когнітивний аспект колоронімів у мовленні. Одеса, 2017. 210 с.
15. Пелевіна Н. Ф. Лексикографічний аналіз фразеологічних одиниць із колоронімами. Київ, 2019. 205 с.
16. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник східнослов'янських і степових говірок Донбасу. Луганськ, 2005. 348 с.
17. Алефіренко М. Ф. Проблема фразеологічного рівня мови. *Мовознавство*. 1984. № 5. С. 42–47.
18. Словник фразеологізмів української мови / уклад. В. М. Білоноженко та ін. Київ, 2003. 1104 с.
19. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, 2007. 1597 с.
20. Фразеологічний словник української мови: у 2 кн. / уклад. В. М. Білоноженко та ін. Київ, 1993. Кн. 1–2. 984 с.
21. Хобзей Н. В. Етнолінгвістичний словник. Львів, 2002. 216 с.
22. Яворська Г. Мовні концепти кольору. *Мовознавство*. 1999. № 2–3. С. 42–43.